

TA INIMI MELE:
EA TA
NUMĂRĂ-ȚI
ELEGI CE ESTE
ROST
REREA LUMII
RAMĂI CU BINE

SENECA

SCRISORI CĂTRE LUCILIUS

SENECA

Scriori către Lucilius
(Epistulae morales ad Lucilium)

volumul II

Traducere din limba latină de
Ioana Costa

Editura Seneca Lucius Annaeus

SUMAR

Scrisoarea 81

Fiecare, dăruind cuiva o binefacere... 13

Scrisoarea 82

Se cuvine să facem din filozofie o fortificație... 23

Scrisoarea 83

Beția nu naște vicii, ci le pune în lumină 32

Scrisoarea 84

Să învățăm de la albine! 40

Scrisoarea 85

Omul fericit nu preferă nimic în locul vieții sale 44

Scrisoarea 86

Patria mea, bucură-te fără mine de binele pe care... 57

Scrisoarea 87

Fiecare prețuiește atâta cât are în stăpânire 63

Scrisoarea 88

La ce-mi folosește să știu să împart o greutate... 75

Scrisoarea 89

Înțelepciunea este binele desăvârșit... 90

Scrisoarea 90

Faptul de a trăi este un dar al zeilor... 98

Scrisoarea 91

Ajunge un ceas, ba chiar o singură clipă... 114

Scrisoarea 92

Binele nu constă într-un obiect... 121

Scrisoarea 93

De mine depinde să trăiesc cu adevărat... 133

Scrisoarea 94

Spiritul poartă în sine semințele tuturor virtuților 137

Scrisoarea 95	
Dacă lipsește ținta, viața e o rătăcire	160
Scrisoarea 96	
Singura nefericire a omului e aceasta...	184
Scrisoarea 97	
Nu există nicio epocă nevinovată	186
Scrisoarea 98	
Este cu adevărat un nerecunoscător cel care...	191
Scrisoarea 99	
Câți oameni sunt triști doar pentru că se plâng...	197
Scrisoarea 100	
Opera în întregul ei este menită să...	206
Scrisoarea 101	
Fiecare zi în parte să-ți fie o viață întreagă	211
Scrisoarea 102	
Nu putem duce cu noi mai mult decât aveam...	216
Scrisoarea 103	
Bucură-te de binele tuturor...	226
Scrisoarea 104	
Trebuie să ne păstrăm cu forță suflul vieții...	227
Scrisoarea 105	
Nimeni nu va păstra tăcerea...	238
Scrisoarea 106	
Chiar și în ce studiem ne arătăm lipsa de măsură...	241
Scrisoarea 107	
Toți înfruntă cu mai mult curaj evenimentele...	244
Scrisoarea 108	
Ia în stăpânire nu atâta cât voiești...	247
Scrisoarea 109	
Pentru a avea influență asupra rațiunii...	259

Scrisoarea 110	
Încearcă să înțelegi ce este necesar...	265
Scrisoarea 111	
Așa este filosoful cel adevărat...	271
Scrisoarea 112	
Nu orice viță-de-vie primește altoiul...	273
Scrisoarea 113	
Nu te gândi niciodată că ești la adăpost...	274
Scrisoarea 114	
Nimic nu îți va fi atât de mult de folos...	283
Scrisoarea 115	
Lăcomia, care ne-a fost sădită în noi de mici...	293
Scrisoarea 116	
Dacă însă plăcerea este cea care impune legea...	299
Scrisoarea 117	
Învață-mă în ce fel să îndur durerile...	302
Scrisoarea 118	
În vremea alegerilor nu crezi că ar fi plăcut să...	313
Scrisoarea 119	
Marele dar al naturii constă în faptul că putem...	319
Scrisoarea 120	
Un spirit măreț nu socotește că-i aparține nimic...	323
Scrisoarea 121	
Natura este mai ușor de înțeles...	331
Scrisoarea 122	
Căutarea binelui este simplă...	338
Scrisoarea 123	
Mare parte din libertate constă într-un pântec...	345
Scrisoarea 124	
Vei fi stăpân pe binele tău atunci când...	351

CARTEA A X-A

*Fiecare, dăruind cuiva o binefacere,
și-o dăruiește de fapt sieși*

81. Seneca îl salută pe dragul său Lucilius

1. Te plângi că a dat peste tine un nerecunoscător: dacă ți se întâmplă pentru prima dată, mulțumește-i soartei ori prudenței tale. În acest caz însă prudența nu poate face nimic altceva decât să te facă răutăcios; de fapt, dacă nu voiai să înfrunți primejdia nerecunoștinței, nu trebuie să faci binefaceri; astfel, ca să nu piară la un altul, vor pieri la tine. Este mai bine să nu ai parte de recunoștință decât să nu faci un bine; chiar și după o recoltă proastă, se cuvine să semeni. Adeseori o recoltă bogată a unui singur an compensează pierderile datorate unui sol lipsit de rodnicie, îndărătnic.

2. Merită să riști întâlnirea cu nerecunoștința numai ca să găsești un om recunoscător. Nimeni nu poate fi atât de precis în dăruirea binefacerilor încât să nu se înșele de mai multe ori; nu au decât să cadă uneori în gol, numai să nu se piardă. Marinarii se întorc pe mare chiar după un naufragiu; cămătarul nu își abandonează afacerile din for numai pentru că un datornic a scăpat. Viața s-ar împotmoli de grabă într-o torpoare a inactivității dacă ar trebui să abandonăm tot ceea ce nu reușește. Tocmai această dezamăgire se cuvine să te facă mai generos; chiar dacă reușita unei fapte este nesigură, trebuie

să faci tot soiul de încercări, pentru că mai devreme sau mai târziu va merge înainte.

3. Despre subiectul acesta am vorbit însă îndeajuns în cartea mea *Despre binefaceri*. mi se pare însă că merită să cercetăm mai în adâncime o chestiune care, după mine, nu a fost îndeajuns de bine dezvoltată: și anume, dacă binefactorul nostru ajunge, mai apoi, să ne facă rău, atunci suntem chit, suntem liberi de orice datorie de recunoștință? Adaugă, dacă voiești, și această posibilitate: mi-a făcut după aceea un rău mai mare decât fusese binele dintâi.

4. Vrei sentința corectă a unui magistrat sever? El va judeca dacă faptele se țin în echilibru una cu alta și va decide: „Chiar dacă vătămrile sunt predominante, toată acea parte de rău aflată în plus să fie iertată în numele bienfacerilor primite.” Răul a fost mai mare, dar binefacerea a fost mai întâi; de aceea și timpul se cuvine să-și aibă greutatea sa.

5. Există mai apoi unele elemente prea fățișe ca să mai trebuiască să fie amintite: se cuvine să vedem dacă binele a fost făcut de bunăvoie, și dacă nu cumva răul a fost săvârșit împotriva propriei voințe, pentru că atât binefacerile, cât și vătămrile au valoare după starea de spirit a celui care le împlinește. „Nu aș fi vrut să-i acord favoarea aceea, m-am lăsat purtat de respect, ori de insistența celui ce mi-o cerea, ori de vreo așteptare.”

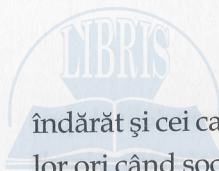
6. Orice favoarea trebuie răsplătită cu aceeași stare de spirit cu care a fost făcută, fără a lua în considerație forma concretă, ci doar intenția celui care a generat-o. Să lăsăm acum deoparte presupunerile: aceea a fost binefacerea și aceasta este vătămarea, care a depășit forma concretă a binefacerii.

Omul vrednic se amăgește singur când face socoteli: el sporește valoarea binefacerii, o scade pe cea a vătămării. Un alt judecător mai îngăduitor și așa aș voi să fiu eu – ne va impune să uităm vătămarea și să ne amintim binefacerea.

7. „Numai că, spui tu, este drept să răsplătești totul după măsură, pe binefăcător cu recunoștință, pe cel care ne-a vătămat, cu legea talionului ori măcar cu un reproș.” Asta merge foarte bine dacă cel care ne-a făcut răul și cel care ne-a făcut binefacerea nu sunt una și aceeași persoană; altminteri, binefacerea anulează vătămarea. Dacă era drept să-l ierți pe cel ce a făcut rău, chiar dacă nu arătase mai înainte că o merită, atunci lui i se datorează mai mult decât iertarea, dacă ne-a vătămat după ce ne-a făcut un bine.

8. Pentru mine, binefacerea și vătămarea nu au aceeași valoare: eu o prețuiesc mai mult pe una decât pe alta. Nu toți sunt în stare să se arate recunoscători: chiar și un oa-recare, neghiob și needucat, se poate simți îndatorat, mai ales dacă binefacerea a primit-o de puțin timp; el nu știe însă cât de îndatorat trebuie să fie. Numai înțeleptul știe cât și ce anume se cuvine să prețuiască. Neghiobul despre care vorbesc acum, chiar dacă are intenții bune, face schimbul cu o măsură mai mică decât cea cuvenită, ori nu face schimbul în locul și momentul cuvenite; în felul acesta își risipește și își aruncă recunoștința.

9. Pentru unele idei există cuvinte admirabil de potrivite, iar o veche deprindere a limbii desemnează unele concepte prin termeni perfect adaptați să indice îndatori-rile. Căci noi spunem de obicei: „i-a înapoiat favoarea”. A înapoia înseamnă a da de bunăvoie atâta cât este datorat. Nu spunem: „a dat îndărăt binefacerea”, pentru că dau

îndărăt și cei care o fac când li se cere ori împotriva voinței lor ori când socotesc ei de cuviință ori prin intermediul altuia. Nu spunem: „a pus la loc binefacerea” ori „și-a plătit datoria”: nu ne plac cuvintele folosite pentru datorii.

10. Să înapoiezi înseamnă să restitui favoarea celui care ți-a făcut-o, Acest cuvânt indică o relație spontană: cine a înapoiat, s-a strigat pe sine însuși. Înțeleptul va cerceta în sinea sa cât a primit, de la cine, din ce motiv, în ce moment, în ce loc și în ce fel. De aceea considerăm că numai înțeleptul știe să înapoieze favoarea, de vreme ce este singurul care știe să o facă; el cu siguranță se bucură să o facă mai mult decât se bucură un altul să o primească.

11. Câte unul plasează acest concept printre cele pe care noi le susținem împotriva părerii comune (grecii le numesc „paradoxuri”) și spune: „Așadar nimeni, în afară de înțelept, nu știe să înapoieze o favoare? Nimeni altul nu-și va plăti datoria creditorului sau, atunci când cumpără ceva, nimeni altul nu știe să-i plătească vânzătorului prețul?” Ca să nu mă priviți cu ochi răi, să știți că și Epicur spune același lucru. Metrodorus spune cu siguranță că numai înțeleptul știe să înapoieze o favoare.

12. Mai apoi același neîncrezător se minunează când spunem: „Numai înțeleptul știe să iubească, numai înțeleptul este prieten.” Recunoștința este însă parte a iubirii, tot așa cum este parte a prieteniei, ba chiar este mai obișnuită și mai răspândită în prietenie. Același om se minunează, iarăși, când spunem că numai înțeleptul este demn de încredere, de parcă nu ar spune și el însuși mai apoi același lucru. Ori, după tine, poate fi de încredere un om care nu știe să fie recunoscător?

13. Să înceteze așadar să ne învinuiască de parcă am spune lucruri de necrezut și să știe că înțeleptul are la sine chiar valorile morale, în vreme ce mulțimea are numai imagini și plăsmuiri ale valorilor morale. Nimeni, în afară de înțelept, nu știe să fie recunoscător. Chiar și neghiobul își arată recunoștința, așa cum știe și cum poate; îi lipsește mai degrabă știința decât voința: voința nu se învață.

14. Înțeleptul le va pune pe toate în cumpănă, între ele: chiar dacă este aceeași, o faptă poate avea o valoare mai mare sau mai mică după momentul în care este împlinită, după loc ori motiv. Adeseori belșugul revărsat asupra unei case nu a avut același efect ca o mie de denari dați la moemntul potrivit. Este o mare deosebire între a face un dar și a da un ajutor, între a salva pe cineva prin generozitatea ta și a-i da ceva de prisos; adeseori ceea ce se dăruiește este puțin, dar are un efect însemnat. Și nu crezi că e o mare deosebire dacă unul dăruiește dintr-al său ori primește o binefacere ca să o dea mai apoi?

15. Ca să nu ne întoarcem însă la același subiect, pe care l-am discutat până la saț, în cumpănirea dintre binefacere și vătămare, omul vrednic va judeca pe cât de echitabil va putea, dar va da o valoare mai mare binefacerii și va înclina înspre ea.

16. În situații de felul acesta, cel mai mult contează caracterul unui om: „Ai făcut bine unui sclav de-al meu, dar l-ai vătămat pe tatăl meu; l-ai salvat pe fiul meu, dar mi-ai luat tatăl.” Va merge apoi mai departe făcând toate socotelile asupra datoriilor și dacă deosebirea este foarte mică, nu va ține seama de ea; dar chiar dacă este însemnată, de poate trece peste ea, fără să aducă atingere pie-

tății și credinței, o va lăsa deoparte – altfel spus, dacă vătămarea îl privește numai și numai pe el.

17. Esența chestiunii este aceasta: va fi generos în răsplătire; va primi să i se pună în seamă o datorie mai mare; nu va fi dornic să cumpănească binefacerea cu vătămarea; va fi înclinat (ba chiar va fi gata să o facă) să se simtă îndatorat și să înapoieze binefacerea. Greșește cel care simte o mai mare plăcere când primește o binefacere decât atunci când o înapoiază: cel care plătește o datorie este mai fericit decât cel care o creditează.; tot așa, cel care se eliberează de marea datorie a unei binefaceri trebuie să fie mai mulțumit decât cel ce rămâne îndatorat.

18. Nerecunoscătorii greșesc și din acest punct de vedere: ei îi plătesc creditorului, pe lângă capital, și dobânda, dar au impresia, în schimb, că se folosesc pe gratis de binefaceri: iar acestea sporesc, dacă se întârzie, și cu cât se întârzie mai mult, cu atât mai mult crește plata. Cel care răsplătește o binefacere fără a-i adăuga și dobânda este nerecunoscător; se cuvine, de aceea, să se țină seama și de aceasta când se pun în cumpănă binefacerile primite și cele dăruite. Se cuvine să le facem pe toate pentru a ne arăta pe deplin recunoscători.

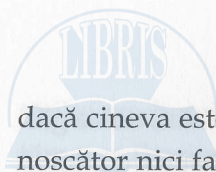
19. Căci acesta este binele nostru propriu, tot așa cum dreptatea nu îi privește pe alții, cum se crede de obicei: în mare parte ține de ea însăși. Fiecare, dăruind cuiva o binefacere, și-o dăruiește de fapt sieși. Și nu spun aceasta pentru că cel care a fost ajutat voiește să ajute și el, cine a fost apărut voiește să ofere protecție, ori pentru că o pildă bună se întoarce asupra persoanei care a dat-o (tot așa cum pildele rele se întorc împotriva autorilor lor, iar dacă cineva,

prin faptele sale, a arătat cum se aduc vătămări, nu va găsi compasiune atunci când va fi vătămat el însuși), ci o spun pentru că orice virtute își află în ea însăși răsplata. Căci ea nu se manifestă în așteptarea unui premiu: câștigul unei fapte corecte constă în faptul că a fost împlinită.

20. Îmi arăt recunoștința nu pentru ca vreun altul, stârnit de pilda mea, să mă oblighe și mai tare, ci pentru a împlini o datorie foarte plăcută și aleasă; sunt recunoscător nu pentru că îmi convine să fiu, ci pentru că îmi place. Ca să înțelegi că lucrurile chiar așa stau, află că dacă voi putea să-mi arăt recunoștința numai fiind ne-recunoscător, dacă voi putea să înapoiez o favoare doar sub aparența unei vătămări, voi împlini acest plan nobil cu desăvârșită seninătate, chiar cu prețul câștigării unui renume rău. Căci nimeni, după părerea mea, nu prețuiește virtutea mai mult, nimeni nu îi este mai devotat, decât cel care își pune în joc propriul său renume de om virtuos pentru a nu-și trăda conștiința.

21. Așadar, după cum am spus, manifestarea recunoștinței este un bine mai însemnat pentru tine decât pentru celălalt; el are parte de o faptă comună, de toate zilele, să primească îndărăt ceea ce a dat – tu însă ai parte de un fapt de seamă, născut dintr-o stare de spirit de fericire intensă, și anume manifestarea recunoștinței. Dacă răul îi face pe oameni nefericiți, virtutea îi face fericiți, iar faptul de a fi recunoscător este o virtute, atunci ai dăruit ceva obișnuit și ai primit în schimb un bun neprețuit, conștiința recunoștinței, care apare numai într-un spirit ieșit din comun și iubit de soartă. Cel care are sentimente opuse acestora, este apăsător de cea mai adâncă nefericire;

dacă cineva este nerecunoscător față de alții, nu e recunoscător nici față de sine însuși. Tu te gândești că spun acum: cel care este nerecunoscător va fi nefericit? Nu o las pentru viitor: este nefericit de pe acum.

22. Să ne ferim așadar de nerecunoștință, nu pentru alții, ci pentru noi înșine. Partea de rău care ajunge la alții este foarte mică și ușoară: cea mai rea și, ca să spun așa, cea mai grea, rămâne să-l apese pe nerecunoscător; Attalus al nostru obișnuia să spună: „Răutatea își bea singură cea mai mare parte din venin.” Veninul – mortal pentru alții, dar nevătămător sieși – pe care îl produc șerpilor, nu seamănă cu acesta: e chiar mai rău pentru sine decât pentru ceilalți.

23. Nerecunoscătorul se amăgește și se consumă, urăște binefacerea primită pentru că va trebui să o înapoieze, și se vlăguiește, în vreme ce sporește și exagerează vătămarile primite. Cine este mai nefericit decât omul care uită de binefaceri și își amintește de schingiuri? Înțeleptul, în schimb, exaltă splendoarea oricărei binefaceri, o mărește și se bucură să și-o aducă mereu în amintire.

24. Plăcerea celor răi este una singură, și de scurtă durată: momentul în care primesc binefacerea; înțeleptul însă păstrează o bucurie persistentă și care durează. Pentru înțelept este o plăcere nu doar să primească, ci și faptul că a primit, iar plăcerea aceasta este veșnică și neîncetată. Nu își face griji pentru schingiuirile îndurate, le uită – nu din delăsare, ci cu bună știință.

25. Nu întoarce totul în rău și nici nu caută pe cineva căruia să-i reproșeze necazul său, ci preferă să pună necazurile oamenilor în seama sorții. Nu se simte atins cu

vorba sau cu privirile; ia ușor tot ce i se întâmplă, dându-i o interpretare favorabilă. Nu își amintește vătămrile mai intens decât binefacerile; dacă amintirea de dinainte este mai bună, încearcă să o păstreze cât de mult poate, nu își schimbă sentimentele față de cel ce i-a făcut un bine nici măcar dacă îi făcuse mult rău înainte și dacă deosebirea nu-i sare în ochi lui, care e hotărât să nu o vadă; dar chiar și atunci, după ce a îndurat o vătămare grea, încearcă să se poarte ca mai înainte de a fi primit binefacerea. De fapt, atunci când binefacerea este deopotrivă cu vătămarea, el păstrează în sinea sa o anumită bunăvoință.

26. Așa cum la voturi egale împricinatul este achitat și, dacă există vreo îndoială, omenia înclină judecata în favoarea sa, atunci când meritele sunt deopotrivă cu vinile, nu mai este îndatorat, dar continuă să se simtă dator și se poartă ca aceia care și-au plătit datoriile după ce ele au fost șterse.

27. Nimeni nu se poate arăta recunoscător dacă privește cu dispreț situațiile potrivnice, care fac mulțimea să o ia razna de spaimă: dacă vrei să-ți arăți recunoștința, se cuvine să fii gata să pleci în exil, să-ți verși sângele, să îmbrățișezi sărăcia, adesea chiar să-ți pătezi propria ta cinste și să o lași pradă unor zvonuri nemeritate. Omul recunoscător plătește un preț care nu este mic.

28. Noi, când cerem o favoare, o socotim la un preț foarte mare, iar după ce am primit-o, o privim cu dispreț. Vrei să știi ce anume ne face să uităm binefacerile primite? Poftele pentru cele pe care trebuie să le primim; nu ne gândim cât de mult am dobândit, ci cât de mult trebuie să cerem. Ne abat de la calea cea dreaptă bogă-